

Verslag
PARIJS ANDERS BEKEKEN
IWG-uitstap Parijs (paas)maandag 10 april-vrijdag 14 april 2023

Deelnemers: Marc, Saskia, Eefje, Karel, Ignace, Marie-Ann, Katrien, Johan, Antoinette, Mieke, Rita, Ria, Peter, Maatje, Frank, Arjan, Isabelle, Christophe, Diana, Fatima, Els.

Verblijfsadres: Foyer Le Pont - 86 Rue de Gergovie, 75014 Paris, Frankrijk

We zijn te gast bij het Europees ontmoetingscentrum voor protestantse kerken in het hart van Parijs. Gastvrouw Britta. <https://foyerlepont.ekir.de/francais/home>

Programma:

MAANDAG 10 april

- Stadswandeling olv Frank

DINSDAG 11 april

- Britta stelt het gasthuis en de werking voor
- Wandeling naar Le Marai en bezoek Joods Memoriaal + stil moment in de crypte
- bijwonen vespers en diner in het klooster Bénédictines du Sacré-Coeur de Montmartre <https://www.benedictines-montmartre.fr/> en gesprek met 2 zusters

WOENSDAG 12 april

- Vrije ochtend
- gesprek met ... en imam ...Bezoek groene moskee in Massy <https://www.cmm-asso.fr/>

DONDERDAG 13 april

- Vredeswandeling – stil moment aan (eerste) herdenkingssteen 17 oktober, internationale dag van verzet tegen armoede en miserie - Trocadéroplein
- gesprek met Emmanuel Olivier, La halte humanitaire/armée du Salut,
- gesprek met Emmanuelle Seyboldt, voorzitter van de Franse Protestante Kerk en medeauteur van het boek "Des femmes et des Dieux"

VRIJDAG 14 april

- afsluitende luistercirkel

1- MAANDAG 10 april aankomst in Parijs, Foyer le Pont – verslag door Els

Mits wat vertraging was iedereen die deze avond kwam aanwezig en na een korte samenkomst voor het eerste restaurantbezoek, gingen we nog even in de buurt wandelen, onder leiding van Frank.

Frank toonde ons de opmerkelijke donkergroene vers-waterfonteinen ontworpen door Wallace en die ook zo worden genoemd. De groene aankondigingspalen, genoemd naar de ontwerper 'Maurice', waren een lange tijd uit het stadsbeeld verdwenen. Hausmann's ingreep in de stad met zijn doorsnijdende boulevards en met zijn urbanistische bepalingen voor een vaste nokhoogte zijn bepalend voor het beeld van de stad. We passeerden de plaatselijke Mairie, wat vroeger een school was en waar ook vele Joodse kinderen naar school gingen, maar werden gedeporteerd.

Na het samen eten was er de uitnodiging, voor zij die wensten, nog even samen een stiltewandeling te maken voor het slapen gaan.

2- DINSDAG voormiddag 11 april – verslag door Els

Na het ontbijt hadden we een eerste geplande ontmoeting met **Britta, gastvrouw** van het centrum Foyer Le Pont (9u30). Ze werkt reeds 16 jaar voor het huis. Ze is Duitse uit Munchen-Gladbach.

Ze vertelde ons in het kort de geschiedenis van dit huis, die vooreerst au-pairs in moeilijk omstandigheden onderbracht (als veel Duitse meisjes na de 2de wereldoorlog op zoek gaan naar een beter bestaan), nadien stond het huis ook open voor vrouwelijke studenten om hun een veilige plek aan te bieden. Vanaf de jaren 80/90 werd het huis omgebouwd om zo meer groepen te kunnen ontvangen, groepen uit de Christelijke gemeenschap. Dit werd uitgebreid met scholen, families en individuen.

Na de fijne ontmoeting met Britta namen we de metro van Alésia tot Saint-Michel. Frank Dewaele gidste hier en daar tijdens onze wandeling onderweg naar het *Mémorial de la Shoah* – Paris.

We passeerden:

- Rue de la Huchette, waar Bonaparte (nog militair student zijnde) 1 jaar op kot zat, vandaar zijn standbeeld op Place Saint-Michel
- Het kleine straatje : Rue de chat qui Pêche
- De oude heirweg, nu Rue Saint-Jacques (de Jacobijnen)
- Eglise de St-Julien de Pauvres, die vroeger aan een botanische tuin lag, vlakbij de Notre-Dame (zonder torens). De bouw van de Eglise de St-Julien de Pauvres werd

gestart in 1170. We zien Romeinse boogvensters en een latere bouw met spitsboogvensters. In de Romaanse bouw zijn het nog de muren die het gewicht dragen en daarom kunnen er maar kleine vensters ingevoegd worden. Later in de Gotische bouw kunnen de overbruggingen door het soort skeletbouw (bogen en steunpilaren, waarschijnlijk geïnspireerd door de houten bootskeletbouw) die werd ingevoegd groter worden en is er ook de mogelijkheid om grote vensterpartijen te voorzien om het licht binnen te laten.

- We zien deze Gotische bouw in Saint-Chapelle waar we ook even binnengaan en een mooi beeld van Maria met kind zien.
- We wandelen via de achterzijde van Notre-Dame (start bouw in 1193) en horen van een medereiziger dat de Flèche (de spitstoren) vanaf 15 april terug zal opgebouwd worden met het doel dat dit eind 2023 afgewerkt zou zijn.
- tweelingkerk St-Germain en St-Protais
- op de hoek van Rue de Barre sur l'eau en Rue de Grenier (bij St-Germain/St-Protais) zien we nog een oud huis met vakwerk.

3- DINSDAG namiddag 11 april, bezoek Joods Memoriaal – verslag door Antoinette (en beginlinea Els)

We bezoeken het Joods Memoriaal waar we in de crypte een stil moment houden. 11.000 joodse kinderen werden uit Parijs weggevoerd tijdens de 2de Wereldoorlog.

Op eigen ritme bezoeken elke van ons deze Mémorial. Er loopt momenteel een tijdelijke expo over leven en werk van **Julia Pirotte, fotografe en verzetstrijdster**. Na persoonlijk bezoek aan deze pakkende Mémorial, nemen we even een stiltemoment in de crypte van het museum, een plek ter nagedachtenis van de holocaust, rondom de ster en bij het 'jongetje zonder naam'.

Daarna wandelen we door de Joodse Marais, waar sinds de 13de eeuw een Joodse gemeenschap woont. Frank vertelt ons de bijzonderheden die we tegenkomen.

- We houden halt bij de Agoudas Hakehilos synagoge in de Rue Pavée die een gemeenschap van orthodoxe joden herbergt. Het is een merkwaardig Art nouveau gebouw met een golvende façade. De verticaliteit van het gebouw wordt versterkt door de heel smalle lange ramen en de pilaren.
- Vandaar gaan we naar de Place des Vosges. Het oudste plein van Parijs. Een Renaissance-plein aangelegd ten tijde van Lodewijk XIII en Anna Van Oostenrijk. Bij de huizen ligt de nadruk op de horizontaliteit. Het is met rode bakstenen, de witte Franse steen en de blauwe leisteen een goedkopere bouwstijl. De architectuur met de gaanderijen is vergelijkbaar met de Italiaanse bouwstijl. Vb Bologna.

In de daken zien we eveneens de mansardes, zo genoemd naar de architect Mansard. In het midden van het park staat een standbeeld van Lodewijk XIII te paard. Het plein kreeg de naam Vosges (Vogezes) omdat de Vosges het eerste departement was die het nieuwe regime zijn financiële bijdrage gaf.

- We passeren het Hôtel de Sully, gebouwd in het begin van de 17de Eeuw. Het is één van de vele 'hotels' in Parijs. Grote huizen van de adel, in witte steen opgetrokken met een côté cour en een côté jardin. Dit gebouw werd opgetrokken voor de politiek raadgever van de Franse koning. Er is aan de tuinkant een Oranjerie. Een serre waar in de winter de sinaasappelbomen in potten bewaard werden.
- Vandaar naar de Eglise Saint-Paul, een Jezuïetenkerk. (1627-1641). Deze kerk is gebouwd in de tijd van de contrareformatie. En gewijd aan de Heilige Lodewijk IX van wie een relik (hart) wordt bewaard.

In de kapel van de linkerbeuk is een merkwaardig beeldhouwwerk dat refereert naar de piëta van Michelangelo. Maar deze moeder Maria kijkt naar haar lege schoot. Het beeld kreeg de naam: Notre Dame van de moeders die hun kinderen verloren hebben.

Er hangt ook een schilderij van Eugène Delacroix: Jezus in Getsemane.

4- DINSDAG 11 april (voor)avond: bezoek aan het vesper en de basiliek van de Sacré Coeur in Montmartre – verslag Antoinette

Het klooster van de Benedictinessen bevindt zich vlakbij de witte koepelbasiliek. We wonen de vespers bij gevolgd door diner in het klooster Bénédictines du Sacré-Coeur de Montmartre. Daarna spreken we met 2 verschillende zusters, die ons vertellen over het klooster, de congregatie en haar spiritualiteit. Wij kunnen hen onze vragen stellen.

“De eerste steen voor deze kerk werd gelegd in 1875 en is gewijd in 1919 na de Eerste Wereldoorlog. Ze werd gewijd aan het Heilig Hart van Jezus.

Het is een eclectisch bouwwerk waarin Romaanse en Byzantijnse elementen terug te vinden zijn. Sinds 1885 (nog voor de voltooiing van het gebouw) staat de monstrans met het sacrament uitgesteld op het hoogaltaar en is er een ononderbroken aanbidding.

De congregatie is gesticht in de 19de eeuw en 1 week na de stichting moesten de zusters naar Engeland vluchten. Bij terugkeer uit Engeland is de congregatie in 2 takken opgesplitst. Engelse zusters gingen naar Australië en Peru, de Franse zusters keerden via België terug naar Frankrijk.

Toen ze Frankrijk verlieten was de omgeving van Montmartre nog zeer landelijk: molens, weiden met koeien en kleine huisjes. Toen ze terugkwamen was het (huidige) klooster gebouwd helemaal naar het plan dat de stichteres voor ogen had.

Het doel van de congregatie is een permanente aanwezigheid te verzekeren bij het uitgestalde sacrament waarin Christus tegenwoordig is. Aanwezig zijn bij de aanwezigheid van Christus. De aanbidding van Christus in het sacrament.

In hun kleding onderscheiden ze zich van andere Benedictinessen die (na hun professie) in het zwart gekleed gaan. Deze congregatie draagt een wit kleed. Dat is de kleur van het doopkleed en van de Apocalyps. Het herinnert hen eraan hun hart voortdurend te zuiveren. Hun kleding maakt hen meteen herkenbaar en zo getuigen ze van de presentie van God. Hun zwarte sluier (na de professie) toont dat God zijn hand op hen gelegd heeft. Het schapulier (de lange rechthoekige doek voor hun wit kleed) is de werkkledij. Zoals Christus bij de voetwassing op het laatste avondmaal een linnen schort aandeed. Het rode touw waaraan hun kruisje hangt verwijst naar het bloedig offer van Jezus aan het kruis.

Het retabel in de kapel is een heel lang gerekt koperen kruis. De plaats van Jezus' hart is ingedrukt. Er lijkt a.h.w. een lans door te gaan die ook beneden door het lam onderaan gaat. Het lam staat rechtop en is in bas-reliëf op een gouden plaat uitgewerkt. Die vierkante gouden plaat is een deur die kan rondgedraaid worden om zo het sacrament te exposeren. Uit de zijde van Jezus stromen water en bloed. Volgens Augustinus verwijst het water naar het sacrament van het doopsel en het bloed naar het sacrament van de eucharistie. Uit de doorstoken zijde van Jezus wordt a.h.w. de Kerk geboren waarin Christus aanwezig is en de mens via de sacrament toegang krijgt tot het heilige. Zoals Eva uit een rib van Adam gevormd werd, zo wordt de Kerk gevormd uit de zijde van Jezus. Onder het kruis staan Johannes (de geliefde apostel) en Maria, de moeder van Jezus. Daaronder, in een horizontale kapel-brede koperen bas-reliëf wordt de mensheid uitgebeeld, waaronder kinderen. Jezus heeft zich gegeven. Hij is helemaal mens -behalve in de zonde- en hij is helemaal God. Hij heeft zich volledig gegeven, ontledigd: kenosis. Het heilige hart van Jezus symboliseert deze 2 wezenskenmerken: mens (het hart) en heilig (de kracht van God)."

Wat is eucharistie?

"Eucharistie is deelname aan het laatste avondmaal van Jezus waarin hij met brood en wijn anticipeert op zijn dood. Hij zegt: "Dit is mijn lichaam, dit is mijn bloed".

Dit is zoveel eeuwen geleden gebeurd maar het gebeurt in de eucharistie nu, voor mij en aan mij, telkens opnieuw. Het is een mysterie dat zo groot is dat we dat niet bevatten. Maar ik kan mij openstellen en er in binnentreden."

Wat zijn eeuwige geloften?

"Wij doen 1 jaar postulaat en 3 jaar noviciaat. Ondertussen is dat 6 jaar geworden. Na het postulaat doen we tijdelijke geloften. Na het noviciaat doen we eeuwige geloften. Heel die periode volgen we lessen en zijn per dag 2 uren voorbeschikt voor studie.

Menselijker wijze gesproken kan je geen eeuwige geloften doen. Voor een heel leven iets beloven, dat kan niet omdat je leven niet te overzien is. Dat geldt voor een kloosterlinge net zo goed als voor gehuwden. De kleine Theresia leert mij dat ik moet bidden om juist genoeg genade voor 1 dag te krijgen om te doen wat ik moet doen en dit gebed en die gelofte elke dag te herhalen.

Als God mij roept, als hij mij wil, dan mag ik er op vertrouwen dat hij ook in mij gelegd heeft wat nodig is om dag na dag en 1 dag per keer, die roeping te beantwoorden.

De liefde van God is een genade en een opdracht: te beminnen, die liefde met anderen delen. De ander zoals hij/zij is en niet zoals ik hem/haar wil.

Concreet gaat het om liefde jegens jezelf, tegenover je medezusters die je niet gekozen hebt en liefde voor alle werk dat je doet. Het maakt een groot verschil of je je werk (onthaal, afwassen enz.) doet vanuit liefde of niet. Soms lukt dat niet en kan ik mij voor die liefde niet openstellen en ze ook niet beleven. Dan moet ik mij bekeren en biechten. Ik kan ontrouw zijn. God is altijd trouw. Ik kan altijd terugvallen op zijn liefde.”

Hoe heb je die roeping ontdekt?

“Toen ik 10 jaar was, verbleef ik graag in de kerk. Ik droomde ervan in de kerk te kunnen wonen. Als 12-jarige deed ik in voorbereiding van mijn vormsel een retraite bij de Benedictinessen. Toen was ik ervan overtuigd dat ik in die orde zou binnentreden. Toen ik dat aan mijn moeder vertelde, antwoordde ze dat ook zij na dergelijke vormselretraite precies hetzelfde had gedacht. Maar dat was voorbij gegaan en het leven verliep anders. Ik koos als studierichting in het secundair onderwijs de klassieke talen. Ik wou zeker Latijn leren omdat veel gebeden en liturgie in het Latijn verwoord werden en ik wou toch wel begrijpen wat ik God zou vertellen.

Toen ik 15 jaar was bouwde ik systematisch alle religieuze interesses af. Ik richtte mij op ander zaken. Ik ging gedurende 1 jaar niet meer naar de catechese, daarna niet meer naar de kerk en tenslotte bad ik ook niet meer. Maar ik werd daar niet gelukkig door. Integendeel, het leven had zijn smaak verloren. Toen een vriendin mij vroeg terug mee te gaan naar de kerk, heb ik dat gedaan. Het werd voor mij duidelijk dat het geen zin had mij op andere zaken te richten als ik daar niet gelukkig door werd. Ik ben jong binnengetreken in het klooster.”

Hoe kijk je naar mensen die helemaal niet gelovig zijn maar zich dag in dag uit inzetten voor medemensen in de miserie?

“Jezus zegt: wat je aan de minsten, aan de geringste mensen hebt gedaan, heb je aan mij gedaan. Zij dienen God door de geringste mensen te dienen.”

Hoe ben jij aanwezig bij het lijden van de wereld?

“Door het gebed. Wij lezen kranten, wij horen de nieuwsberichten. Wij sluiten ons niet af voor wat gebeurt en nemen dit lijden mee in ons gebed.”

5- WOENSDAG 12 april middag: bezoek Groene moskee in Massy <https://www.cmm-asso.fr/> - verslag Diana

De moskee van Massy (een gemeente ten zuiden van Parijs) is een grote moskee, waar 2000 tot maximaal 3000 mensen in kunnen samenkomen. We worden verwelkomd door Mustapha, een goedlachse gepensioneerde leraar en ingenieur, vrijwilliger in de moskee, vader van 4 kinderen. Later zal de imam die van de Comoren is, ook aanschuiven en onze vragen beantwoorden. Een derde man met een jasje met Sécurité erop, vertelt dat hij manusje van alles is. De moskee is soennitisch en herbergt mensen van alle nationaliteiten behalve de Turken; die hebben een eigen moskee. De moskee noemt zich een groen moskee – omdat het ecologisch wil zijn. Alle regenwater wordt opgevangen en hergebruikt, er is vloerverwarming en men wil niets verspillen uit respect voor de natuur. De moskee is gebouwd met geld van donateurs, niets kwam van de staat.

Bij binnenkomst zien we een groep mannen aan het werk in de keuken om eten te maken en in plastic tasjes te plaatsen voor zo'n 400 mensen die weinig geld hebben. Het is Ramadan, maar wij krijgen dadels en water voorgezet.

We krijgen eerst een rondleiding, die toont ons een benedenzaal waar op een groot scherm geprojecteerd kan worden wat de imam zegt en doet. Er kunnen maximaal 400 mensen in deze zaal. Vanavond bidden er de vrouwen. Er zijn een zevental leslokalen voor Koranles en Arabische les. Er zijn 700 leerlingen waarvan de helft uit Massy komt. Massy heeft 60.000 inwoners, waarvan 10% moslim is. Ook is er een keuken en zijn er winkeltjes ("des commerces"), want de moskee moet wel geld verdienen – ze krijgt geen subsidie.

De bovenzaal is de grote zaal waar de mannen bidden richting Mekka, volgens de rijen die op het tapijt staan aangegeven. Een balkon met een hoge balustrade verbergt de plek voor de vrouwen om te bidden. Ook daar grote schermen die zicht op de imam moeten geven. De imam spreekt afwisselend in het Frans en in het Arabisch de mensen toe.

Door een hoge koepel valt het licht in de zalen. Er staat een mooie tekst op de binnenkant gekalligrafeerd. Frank de Waele roshi vraagt onze begeleider naar de tekst. De tekst betekent zoveel als: "Allah is het licht van de hemel en de aarde, zijn licht gelijkt op een nis waar zich een lamp bevindt." Soera van het Licht, 35.

Mustapha legt uit dat de koran in het Arabisch is geopenbaard aan Mohammed. Via transmissie van de Arabische tekst en het uit het hoofd leren van de Arabische tekst van de koran wordt er een ongebroken ketting tot God tot stand gebracht. Het begrijpen van wat er staat komt op de tweede plaats. Er is een grote groep jongeren die het belang hiervan inzien. Ook is dit reciteren in het arabisch een vorm van bescherming van het geloof, er is geen discrepantie – iedereen reciteert dezelfde tekst. Zo valt interpretatie en politiek weg in de

moskee. Ook al hebben we verschillende achtergronden en overtuigingen, we zijn één in de recitatie van de koran.

Dit reciteren van de koran is de belangrijkste vorm van aanbidding. Er zijn meer vormen. Mustapha legt uit dat werken ook aanbidding is. De wetten van God zijn gemaakt om God te leren kennen. Ons wordt gevraagd in ons leven te tonen dat we God kennen. Als je hart zuiver is dan is je lichaam zuiver. Je moet je hart goed kennen om zuiver te kunnen aanbidden. Zwaarder dan je gebeden op de 5 strategische momenten van de dag, geldt je arbeid. Je werkt met God en zo nodig kun je daarom gebedstijden overslaan. In Frankrijk moet er een moderne islam ontstaan, vindt Mustapha, in de Franse context van leven hebben we de islam uit te drukken.

Er worden Franse imams opgeleid, nu nog komen de imams uit het buitenland. Vrouwen kunnen net als mannen alle teksten bestuderen maar zij kunnen geen imam of voorbidder zijn. Als reden daarvoor wordt aangegeven dat de “prudeur” (schroom) van vrouwen het niet toestaat om in het voorgaan in gebed te buigen voor de mannen. Omdat mannen minder schroom hebben kunnen de vrouwen het de mannen niet aandoen. Er is één imam per moskee, meerdere zou niet gaan, één moet er de toon aangeven.

Over homoseksuelen is de imam duidelijk: ieder heeft zijn eigen verantwoording tegenover Allah, maar God heeft aanwijzingen gegeven die de mensen moeten gehoorzamen. Gods intelligentie overheerst en mannen en vrouwen zijn complementair. En hoe zouden er anders kinderen kunnen komen – dat is de natuurlijke gang van zaken.

Deze moskee werkt met Joden en Christenen samen, er is een jaarlijkse maaltijd en uitwisseling. Abram is onze gezamenlijke voorvader, de nabijheid is groot. De profeet heeft ook Christenen in zijn moskee laten bidden. Concreet is de samenwerking tussen de katholieken en de islamieten het grootst en die tussen joden en protestanten, vanwege de omvang van de godsdienst in Frankrijk. Tolerantie is in de samenleving en tussen geloven het meest belangrijk. We moeten kunnen samenleven zonder vooroordelen.

6- DONDERDAG 13 april voormiddag: vredeswandeling onder begeleiding van Jule – verslag Ignace

Jule is vrijwilligster bij de Foyer-le-pont én bij ‘Action Reconciliation Service for peace’ (<https://www.actionreconciliation.org>). Zij begeleidt ons bij deze wandeling die we starten op het Trocadéropolein. De inspiratie voor deze wandeling komt grotendeels uit het project ‘Discover peace in Europe’ (<https://discoverpeace.eu/en/paris>)

- **Trocadéropolein en omgeving**
 - Historische situering

Dit plein werd in 1869 aangelegd op de Chaillot-heuvel. De naam 'Trocadero' verwijst naar een Franse militaire overwinning uit 1823 in het Spaanse Trocadero. In 1937 gaat in deze omgeving een internationale tentoonstelling door om de vrede te bevorderen door culturele en economische uitwisselingen tussen landen. Het 'Pavillon of Peace' wordt er opgericht onder impuls van een internationale vredesbeweging. Maar in de tuinen is hier al de bedreiging van de vrede merkbaar door de tegenover elkaar opgestelde paviljoenen van nazi-Duitsland en stalinistisch Rusland. Later wordt het plein omgedoopt tot 'place Trocadero et du 11 novembre' (verjaardag eerste wereldoorlog).

- **Gedenksteen 'Human Rights'**

In het naastliggend 'palais de Chaillot' wordt in 1948 de 'universele verklaring van de rechten van de mens' ondertekend. Op het plein, sinds 1985 'Place of Human Rights', komt een gedenksteen waarop het eerste artikel van deze verklaring wordt gegraveerd: 'Alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren'

- **Gedenksteen 'strijd tegen extreme armoede'**

Op 17 oktober 1987 wordt op initiatief van priester Jozef Wresinsky (oprichter van ATD-Vierde Wereld, en werkzaam in de toenmalige Parijse bidonvilles waar hij ook geboren is) deze gedenksteen onthuld, in aanwezigheid van père Wresinsky, UNO secretaris Pérez de Cuéllar, en Geneviève de Gaulle (dochter van Xavier, broer van generaal De Gaulle). In de plaat staat gegraveerd: 'Overal waar mensen veroordeeld zijn om in extreme armoede te leven, worden mensenrechten geschonden. Het is een heilige plicht om je te verenigen om ervoor te zorgen dat ze worden gerespecteerd'.

Marie-Ann was bij deze plechtigheid aanwezig en getuigt over de evocatie waarbij een mensenmassa ('Het volk') vanaf Het Marsplein vol hoop een brug probeert te maken naar het mensenrechtenplein, maar voor een gesloten deur komt te staan. Zij hebben de vraag: 'Zijn wij dan geen mensen??' Wanneer de poort eerst voor de kinderen opengaat en een opstand nodig is, volgt een projectie van vogels met verlangen naar vrijheid. Uiteindelijk kan er toch gebouwd worden aan een stad van de mensenrechten, waarin fundamenteel recht wordt gedaan aan de armsten. Het symbool op de gedenksteen toont mensen die de hand reiken naar een vogel, de vrijheid. 17/10 wordt later de internationale dag van het verzet tegen extreme armoede.

- **Reporters zonder grenzen**

Een derde gedenksteen (die verdwenen lijkt) is gewijd aan de 'reporters zonder grenzen', vereniging opgericht in 1985 te Montpellier. Deze NGO wil stem geven aan verdwenen en bedreigde journalisten. Vrijheid van informatie is de basis van democratie. Op de plaat zou een passage staan uit artikel XI van de Verklaring van de Rechten van de Mens en van de Burger uit 1789: "De vrije communicatie van gedachten en meningen is een van de kostbaarste rechten van de mens".

- **Handicap international**

Deze organisatie heeft hier in 1995 een schoenenberg geïnstalleerd voor de slachtoffers van landmijnen. Een gedenksteen is ingehuldigd op 10 december 2016 voor de vele mensen die (o.a. door de tweede wereldoorlog) slachtoffer zijn van mentale en fysieke handicap.

- **Gedenksteentje aan Californische Sequoia**

Een nauwelijks merkbaar gedenksteentje bij de Sequoia die door de VS geschonken werd in 1989 (200 jaar na 1789, Franse revolutie) ter herinnering aan de 'Bill of Rights'

- **Guernica**

Tijdens de tentoonstelling van 1937 werd in het Spaanse paviljoen (op vraag van het democratisch verkozen Spaanse regime, toen in strijd met de opstand geleid door Franco) voor de eerste keer het kunstwerk 'Guernica' van Picasso tentoongesteld. Het is een aanklacht op het bombardement op het Baskische stadje Guernica door de nazi-luchtmacht; volgens de nazi's is het: 'de droom van een gekke man'. Het verhaal gaat dat, toen een nazi-ambassadeur aan Picasso vroeg, 'heb jij dit gemaakt?', het antwoord van Picasso was: 'Nee, dat hebben jullie gedaan'.

Pas na de dood van Franco, en het herstel van de democratie, mocht het schilderij vanuit New York terugkeren naar Spanje.

- **Avenue Wilson**

Genoemd naar de Amerikaanse president Wilson, die met zijn 14-puntenprogramma na WO I herstel en vrede vol samenleven in Europa beoogde. Kreeg hiervoor de nobelprijs voor de vrede, ietwat omstreden (Duitsland kwam er slecht uit, mogelijke aanleiding voor WO II).

- **Flamme de la Liberté**

Een replica van de vlam van het vrijheidsbeeld, geschonken door de Verenigde Staten aan Frankrijk om de Frans-Amerikaanse vriendschap te eren (eerder was het vrijheidsbeeld door Frankrijk aan de VS geschonken). Sinds 1997 is het ook een informeel gedenkteken voor prinses Diana die in de onderliggende tunnel de dood vond.

- **Bezoek Ghandi**

In 1931 kwam Mahatma ('Grote Ziel') Ghandi naar Parijs om een lezing te geven in het toenmalige pretpark 'Magic City'. In 1948 werd Ghandi (inspirator voor vele vredesbewegingen) vermoord en werd er daarom in dat jaar geen Nobelprijs voor de vrede uitgereikt.

- **Musée du Quai Branly Jacques Chirac/Museum etnische ('niet-Westerse') kunst**

Met meditatie tuin en gebouw als symbool voor brugvorming ('connecting cultures'). Inbegrepen de discussie of etnische kunst moet teruggegeven worden aan de oorspronkelijke landen dan wel om behoudsredenen hier moet blijven.

- **Eiffeltoren, symbool van vrede**

Gebouwd in 1889 (en toen ook bezocht door Ghandi); gered tegen afbraak omwille van de radioantenne. In 1999 door UNESCO als vredesboodschapper, symbool van vrede benoemd.

- **Champ de Mars (Marsveld)**

Oorspronkelijk militair oefenveld, genoemd naar de Romeinse oorlogsgod Mars, vlakbij de Militaire school. Bekend ook om de geweldloze protestactie in 1972 van boeren tegen de uitbreiding van de militaire zone door het inzetten van tientallen grazende schapen.

- **Toemaatje: kerk St.-Germain l'Auxerrois** (door Frank, voor geïnteresseerden)

Deze kerk, waarvan de eerste bouwwerken dateren uit de periode van Clovis, is de katholieke parochiekerk van Het Louvre en dus ook een tijdlang de parochiekerk van de Franse koningen die destijds in het 'Palais de Louvre' resideerden.

De kerk heeft een rol gespeeld in de strijd tussen Katholieken en Calvinisten (Bartholomeusnacht, moordpartij tegen Hugenoten) . Ze bevat een belangrijk retabel uit Antwerps eikenhout.

7- DONDERDAG middag: La halte humanitaire/armée du Salut, gesprek met Emmanuel Olivier – verslag Fatima

De Franse tak van het Leger Des Heils onderscheidt zich van andere Europese vestigingen door de scheiding van kerk en staat (Laïcité)

- Deze Halte Humanitaire verhuisde in 2020 naar de huidige locatie, in het oude mairie, gemeentehuis, van het eerste arrondissement.
- De locatie (hartje Parijs, gemeentehuis, vlakbij het Louvre) zorgde voor heel wat weerstand, meer bepaald bij groeperingen van extreemrechtse aard.

Diensten van L'armée du Salut

1) Spoed opvangplaatsen

- Voor langdurige daklozen
- Families (moeders met kinderen)
- (Minderjarige) vluchtelingen
- Mensen, "sans papiers"
- Verdeeld over meerder vestigingen in Parijs: ook logementen in appartementen.

2) Voedselhulp.

- Voedselbedeling en sociale kruidenier;
- Keukeninfrastructuur om zelf te kunnen koken;
- Mobiele keukens (foodtrucks) Voor groepen die moeilijk te bereiken zijn;
- Sinds covid gaat 70% van de tijd naar voedselhulp, meer en meer aan nood. De voedselhulp zoals die 10,20 jaar geleden was voldoet vandaag niet meer aan de wensen van de doelgroep.

3) Mobiele hulpteams (des maraudes)

- Gaan actief op pad en bieden hulp en ondersteuning aan groepen die niet de weg vinden naar de diensten (dagopvang, voedselhulp, opvangplaatsen,..)

- 4) Gehandicapten
- 5) Ondersteuning kinderen jongeren en studenten
 - Activiteiten, kampen
 - Ondersteuning van studentenverenigingen die op hun beurt maatschappelijke kwetsbare studenten ondersteun

En ten slotte de dienst waar we nu bij aanwezig zijn:

6) Halte Humanitaire (Dagopvang)

Het gebouw:

Het Centrum van Parijs had vier gemeentehuizen, maar onder burgemeester Hidalgo werden ze gebracht tot één gemeentehuis. Een van de 3 overblijvende gemeentehuizen is omgedoopt tot een halte humanitair – waar we vandaag zijn.

- Halte Humanitair op het gelijkvloers met twee lokalen, douches en wc .
- Eerste verdieping: dienst voor burgerzaken voor reispassen
- Alle diensten voor jongeren samengebracht op twee verdiepingen: co-workingspace, koffiebar, begeleiding naar de arbeidsmarkt, culturele activiteiten. Zeer mooie en gerenoveerde ruimten. Terwijl de lokalen voor La Halte verwaarloosd worden. Ook dat is politiek.
- Er is een gemeenschappelijke ontspanningsruimte voor koffie en een babbel.
- Maatschappelijke oriëntatie/ integratie: WATIZAT. Een maandblad waarin allerlei praktische info is gebundeld om thuislozen en vluchtelingen wegwijs te maken . In verschillende talen Pashtu/Arabisch/Engels,...
- Douches en wc
- Permanent voor verschillende diensten:
 - Medische en psychologische consultaties
 - Sociaal en administratief
 - Artistieke (muziek) en persoonlijke ontwikkeling
 - Professionele integratie. Via verworven competenties, vertrekken vanuit de ervaring, de ervaringsdeskundigheid en culturele achtergrond van het individu. Kunnen ook professioneel ingezet bij het Leger des Heils.
 - Lessen Frans voor anderstaligen
- Doelpubliek: mensen sans papiers, transmigranten, vluchtelingen, daklozen.
- Deze ondersteuning gebeurt door een 90-tal loontrekkenden. En sinds Covid ook voor een groot stuk ook door vrijwilligers. Het vrijwilligersschap is sindsdien geëxplodeerd. Heel wat vrijwilligers zijn vooral actief zijn in de voedselhulp.
- Sinds 5, 6 jaar is het beroep ook veranderd. Publiek is veel diverser en heeft andere noden dan 10, 20 jaar geleden. Vraagt een andere aanpak om tegemoet te komen aan de noden.

- Ook het profiel van de vrijwilliger is veranderd. Veel jonger. Beschikt over meerdere competenties. Zelfs hoger dan de professionelen. Ook andere verwachting dan enkel aan voedselbedeling doen. Dat dwingt om de manier van hulpverlening te herdenken en met nieuwe initiatieven te komen om aan de voorwaarden te voldoen:
 - Als de ecologische en klimatologische waarden niet geïntegreerd zijn, vb. verpakking, als het niet plezierig is, geen muziek en, als er geen ruimte is voor gesprekken met de mensen komen ze niet. De persoonlijke wensen staan voorop.
 - Het belang om een nuttige bijdrage te kunnen leveren is extreem belangrijk. Wat is het verschil tussen de bijdragen van professionelen en vrijwilligers? Hoe zorg je ervoor dat vrijwilligers een nuttige bijdrage kunnen leveren zonder dat dit verpakt wordt als een verdoken job-uitoefening.
- Dit project, specifiek voor La Halte is heel politiek:
 - Door op te komen voor mensen die geen verblijfsrecht hebben, neem je een politieke standpunt in. Ligt gevoelig. Zowel extern (financiering, de stad, de staat), als intern (waar liggen de prioriteiten? vrouwen, kinderen, SDF- sans domicile fixe)
 - De globale begeleiding verwacht humanitaire competenties. Hoe behandelen we de vraag van vele mensen die verder gaan dan eten, slapen en drinken.
 - Er is een samenwerking met een 40tal partners, organisaties (cultuur, medisch, taal) Aanwezig van Maandag tot vrijdag. Bij eerste onthaal van client, wordt hij naargelang zijn noden doorverwezen naar de juiste partners. We kunnen niet tevreden stellen met enkel een sociale waarde. Hygiëne, cultuur, spirituele begeleiding, een luisterend oor. Alle noden dienen onmiddellijk beantwoord te worden i.t.t. de visie Pyramide van Maslow.
 - 60% van de noden die cliënten hebben: kunnen spreken over de sociale problematiek. En die nood beantwoordden we niet. De tijd om te luisteren en te praten, luistercirkels organiseren was geen prioriteit.
 - Met de partners voldoen we aan die nood aan globale begeleiding. Je hebt de samenwerking met de partners, ieder met hun expertisen, nodig om de globale begeleiding te kunnen realiseren. Ook voor lobbyen, persberichten.
 - Vandaag zijn het vooral minderjarigen uit Afrika die naar la halte komen. Probleem is dat daardoor andere groepen niet meer komen. Hoe krijgen we andere groepen tot hier zonder de Afrikaanse minderjarigen uit te sluiten. Kunnen we en moeten we iedereen helpen? De vraag van onvoorwaardelijkheid stelt zich.

Waarom Emmanuel de job beoefent

- 1) De relationele vraag tot de ander bij de begeleiding van mensen in preciaire situaties. Want als we te maken hebben met lijden, vluchten, een parcours op straat word je geconfronteerd met de existentiële vragen: met god, over de plaats in je wereld,

zingeving. De authenticiteit, directheid en de oprechtheid: help je of help je me niet. Uit die relatie kan je veel van hen leren. Dat voedt hem.

- 2) Een spirituele weg staat niet los van de wereld en het lijden. Het vraagt om je te openen en terug te geven. In dat kader loopt dat spiritueel parcours samen met het vermogen om kwetsbaar te zijn en dit te uiten. Als de andere zich kwetsbaar opstelt verbindt dat met zijn kwetsbaarheid. We zijn én professionals die kwetsbaren helpen én menselijke wezens.
- 3) Als directeur heeft hij een grotere impact; kan hij middelen vinden en nadenken over innoverende projecten. Dus dat is zijn bijdrage. Hij kan experimenteren. Vandaag denkt hij na over samenwerking en collectieve intelligentie. Hoe krachten bundelen? Het gemeenschappelijk, ethische vraagstukken. En ook alles wat betreft ecologie en klimaat. Hoe dat te verbinden met armoede? De boodschap: geen vliegtuig en gezond eten is geen simpele bij die doelgroep.

Samenwerking met de kerken, als partner die ook zulke werken leveren

- Geschiedenis van het Leger de Heils kent zijn oorsprong in het pastorale werk, maar door professionalisering viel de spirituele dimensie weg. Heeft voor spanning gezorgd binnen de kerk van Leger des Heils.
- De samenwerking met kerk valt of staat met de persoon er achter. En niet zozeer de kerk als instituut. Die wel helpt bij voedselbedeling. Maar voor sommige groepen zoals vluchtelingen of transmigranten wordt het complexer.
- Werkt meer met vrouwelijke pastors dan mannelijke. Zij nemen het initiatief.
- Ook samenwerking met Franciscanen.
- Niet eenvoudig voor de kerken om antwoord te bieden aan de complexe problematiek die verder gaat dan voedsel bedelen en onderdak te geven. Ook heel wat kerken zitten in financiële nood.
- We hebben ook ons eisen vooraleer we doorverwijzen naar de caritatieve diensten van de kerk. Kwaliteit van het voedsel, de onvoorwaardelijkheid. Sommige kerken stellen voorwaarden: eerst naar de bijbel te luisteren.
- 80% van het werk dat we doen draait om de connectie met de ander. Eerst zorgen dat de ander op zijn gemak is in zijn eigen lichaam, in zijn omgeving en gemeenschap en de plaats in de maatschappij.
- Heel waakzaam door wie de spirituele begeleiding gebeurt en met welke boodschap. Sommige zijn eerder gefocust op verkondigen van boodschap en niet zozeer op een luisterend oor.
- Zelf werkt hij veel met luistercirkels. Dat biedt kwaliteit van dialoog met een spirituele dimensie, waar geluisterd wordt, een plek voor stilte. De dominante hiërarchische structuur kan worden doorbroken door allen deel te nemen. Een groot deel van het personeel, waaronder Sunnatullah, zijn opgeleid om luistercirkels te begeleiden.

- Ook opleidingen georganiseerd in Mindfulness in partnerschap met Mindfulness Solidaire. Zowel voor professionals als de cliënten.
- Vragen gerelateerd aan ecopsychologie (Joanna Macy). Hij zal zelf een opleiding volgen rond ecorituelen.
- Rituelen een plaats geven in de maatschappij zoals overgangsrituelen, vieringen zijn erg belangrijk. Zoals een luistercirkel met een kaars en een object en waar iedereen aan kan deelnemen los van de culturele achtergrond.
- Er zijn groepen die alleen collectief opereren terwijl de maatschappij erg individualistisch is georiënteerd (werk, woning,..) Belangrijk om in te spelen op die collectiviteit. Wij moeten ook rituelen bieden die passen in een seculiere maatschappij (laïcité).
- We werken samen met religieuze instanties/personen van allerlei aard die zich ook kunnen openstellen voor de doelgroep. Bv. Moslims die alcohol drinken of met LGBTQ
- Eerder samenwerking met Islamitische instanties, christelijk. Minder met protestanten, maken minder deel uit van de doelgroep.
- Richtlijnen opgesteld wat de spirituele begeleiding inhoudt zoals: op vraag van de persoon, open voor iedereen (alle religies), spirituele praktijken kunnen beoefenen in geschikte omgeving.

Getuigen van Jehova vinden geen weg in de reglementaire instanties; eerder in de cités. In Frankrijk vinden sekten vinden moeilijk de weg naar de officiële structuren

Is er ook verzet?

- Actie ondernemen voor eigen vermogen. Cultuur wordt niet gefinancierd door de staat want is geen prioriteit. Dus zoeken naar andere middelen.
- Ook financieringen missen doordat we consequent geen enkel groep uitsluiten als bijv. financiële middelen exclusief bedoeld zijn Oekraïners.
- Kerken en verenigingen die wel Oekraïners willen helpen en plots niet meer de anderen. Zorgt voor onbegrip en woede bij de ploegen van Leger Des Heils.

8- DONDERDAG avond 13 april: gesprek met Emmanuelle Seyboldt, voorzitter van de Franse Protestante Kerk en medeauteur van het boek "Des femmes et des Dieux" – verslag Marie-Anne

Emmanuelle stelt zichzelf voor:

Al 30 jaar pastor in de gereformeerde kerk van Frankrijk – o.a. als ziekenhuispastor gewerkt. Na geboorte van 4de kind en scheiding werkte ze van thuis uit, o.m. aan catechese-projecten. In 2013 wordt ze gevraagd als verantwoordelijke voor de protestantse kerk van West-Frankrijk. Voor zo'n opdracht solliciteer je niet, je wordt 'geroepen'. In 2017 werd haar

gevraagd om nationaal verantwoordelijke te worden. Dat is een functie voor 4 jaar en je kan 2 termijnen opnemen. Ze was de eerste vrouw die dit ambt opnam en dat zorgde in Frankrijk voor heel wat media-rumoer. “Typisch een reactie voor een katholiek land”.

Een redacteur van les Arènes vraagt haar of ze het ziet zitten een boek te schrijven. Zij antwoordt dat ze geen schrijver is en met deze functie meer dan genoeg om handen heeft. Drie jaar lang zegt ze ‘nee’ op zijn vraag. In 2020 komt hij met een ander voorstel: of ze het ziet zitten om samen met Floriane Chinsky, de 3de vrouwelijke rabbijn in Frankrijk (er zijn ondertussen 5 vrouwelijke rabbijnen) en met imame Kahina Bahloul (de eerste vrouwelijke imam in Frankrijk) in dialoog te gaan. De drie vrouwen gingen akkoord. Dat ze zelf niet hoefde schrijven maakte het verschil.

Ze trokken 1 week in de zomervakantie uit om met elkaar in gesprek te gaan. Elk maakte briefjes met onderwerpen waarover ze graag met elkaar zouden spreken. Elke dag na het ontbijt werd een briefje getrokken en begon het gesprek. De dialogen werden door de journalist uitgeschreven en aan de drie voorgangers terugbezorgd ter correctie. Alleen wat ze alle drie zagen zitten is in boekvorm gegoten.

Emmanuelle is altijd al geraakt door het parcours van vrouwen. Zo was er in 1966 een synode van de protestantse gereformeerde kerk over vrouwelijke voorgangers – terwijl ze er al een hele tijd waren. Elisabeth Schmidt was de eerste na WO1, ze moest wel celibatair blijven, een voorwaarde die niet gold voor mannen. Pas na een tweede stemming is het celibatair blijven voor vrouwen in 1966 opgeheven. Ook Floriane en Kahina kregen te maken met obstakels. Om de obstakels van vrouwvijandigheid aan te pakken volstaat het om de heilige grondteksten ernstig te lezen. Ernstig in de betekenis van ‘wetenschappelijk verantwoord’, historisch-kritisch, met kennis van natuur- en cultuurwetenschappen. Vooral in de Islam ligt dit moeilijk. Protestanten en moslims bestudeerden samen de grondteksten – zo kan Kahina met teksten aantonen dat van bij aanvang vrouwen rond de profeet aanwezig waren. In de loop van de geschiedenis zijn de vrouwen ook in christendom onzichtbaar gemaakt – cf brief van Paulus aan de Romeinen (Rom 16,7) waar Junia (apostel) in bijbelvertalingen de mannelijke vorm ‘Junius’ krijgt.

Door exegese van de bronteksten en het afpellen van de vertaallagen komt je tot originele teksten. Kahina had eerder al ontdekt dat interpretaties niet klopten met de tekst op zich – maar ook bij de Joden heb je dat – Floriane vertelde over verschil tussen orthodox-joodse lezingen en de liberaal-joodse lezingen ivm het deelnemen aan gebedsdiensten in de synagoge

Het lezen van de grondteksten van de drie tradities is een bron van openheid wat vrouwen betreft. Indrukwekkende plaats voor vrouwen, o.a. in evangeliën: ze zijn het eerste aan het graf, Jezus deed aan theologie met de vrouwen. Dat staat op eerste zicht in contrast met de brieven van Paulus die vrouwvijandig zou zijn en vindt dat vrouwen moeten zwijgen... Maar dat staat helemaal niet in de grondtekst: *iedereen* moet zwijgen. Herlees de oerteksten en

het opent voor vrouwen eenzelfde plaats als voor mannen. Werk (grondteksten lezen) dat in de ene religie gebeurde was blijkbaar parallel aan het werk dat vrouwen ook in de andere religies deden.

Vragen:

Werk van iemand als Rachid Benzine is in meerdere talen vertaald, waarom hun werk niet?

“Het boek wordt blijkbaar enkel gelezen in gelovige gemeenschappen en dan nog bij intellectuele elite, er is nog veel werk te doen om daarin verandering te brengen.”

Zitten in moskee van Kahina de mannen en vrouwen apart?

“Wel in zelfde zaal maar elk aan een kant en de gehuwden in het midden, elk aan zijn/haar kant.”

Heeft het herlezen van de grondteksten en het contact tussen de 3 vrouwen ook inhoudelijk iets bijgedragen om de geloofsbeleving te veranderen?

“Ondanks grote hoeveelheid vrouwelijke theologen in de katholieke kerk is er weinig veranderd in de houding van het instituut en de inhoud van de geloofsleer.

Door het uitleggen aan de ander, een ‘vreemde’ voor wat jouw traditie aangaat, voeden en verdiepen die lezingen het persoonlijk geloof. Je gaat dieper nadenken over waarom iets belangrijk is voor jou en voor je traditie. In de ontmoetingen was geen angst, wel verdieping

Probleem van zich steeds te moeten verrechtvaardigen als vrouw en goedkeuring te moeten krijgen van mannen die instituut uitmaken, terwijl die zaken er gewoon ‘zijn’ als je wetenschappelijk de teksten leest (mannen hebben de teksten vervormd om vrouwen te laten verdwijnen, cf Junia-Junius). Elisabeth Schmidt werd geroepen en heeft van binnenuit voor veranderingen gezorgd. Kahina heeft meer behoefte aan het verrechtvaardigen van wat ze zegt en doet want bij haar zijn de reacties het pijnlijkst.”

Geschriften zelf komen uit patriarchale cultuur en zijn geschreven door mannen, waarom daar zoveel belang aan hechten?

“De bevrijdende stem eronder is belangrijker voor vandaag dan de tekst van een man toen. De bijbel is bevrijdend en daar gaat het om. Maar wij ervaren in onze geloofsgemeenschappen weerstand en dan helpt het terugkeren naar de oorsprong.

N.a.v. het verschijnen van het boek zijn er veel invitaties voor interviews en lezingen – maar op de boekvoorstellingen en activiteiten rond het boek zijn weinig moslims aanwezig. Emmanuelle heeft geen negatieve reacties ontvangen, wel veel positieve. Hoe groot publiek reageert weet ze niet, het is vooral in de eigen gemeenschappen dat het impact heeft, mensen stellen vragen, het boek is uitverkocht – het boek brengt iets teweeg, zet dingen in gang: praatgroepen, leesgroepen.”

Welke zijn de belangrijke uitdagingen voor de protestantse kerk in Frankrijk?

“Dezelfde als die van het conciliair proces voor vrede, gerechtigheid en heelheid van de Schepping (1987-1992). Pas in 2021 komt concrete ecologie in Frankrijk centraal in de Protestantse kerken, o.m. door klemtoon op soberheid.”

Hoe is het om vandaag in Frankrijk ‘gelovig’ te zijn in een context van laïcité?

“Moeilijk, we moeten zwijgen. Vb. katholieke kerken van Frankrijk zijn gelieerd met kerken in het oosten en deden oproep tot steun aan christenen in het oosten via affiches op openbare plaatsten, o.a. in de metro. Er kwamen petitie en acties om die affiches te verbieden, zo geschiedde. Boeddhisme daarentegen is geen religie en mag wel affiches plaatsen.”

Hoe is men in Frankrijk tot die laïcité gekomen?

“Grondargument dat vaak gebruikt wordt is: ‘religies zorgen voor oorlog’. Maar over de rol van politiek wordt niet gesproken. Het Duitse Rijk heeft deze kwestie anders georganiseerd en de verantwoordelijkheid in de verschillende ‘landen’ (soort provincies) vrijgelaten hoe ze met religie omgaan – zo had je verschillende denominaties over Duitsland verspreid. De Franse koning wou één enkel geloof op zijn grondgebied. Dat liep tot de Franse revolutie. Toen werd het koningschap gecontesteerd en ook zijn geloof. Het heeft dus historisch geen inhoudelijke, theologische reden: ze gooiden koning en zijn geloof weg. Het is complex.”

Als het al zolang bestaat, waarom komt de laïcité pas nu zo sterk in het nieuws?

“Wellicht sinds de nine eleven aanslagen in New York. Vooral tegen islamisme en minder tegen islam op zich. Men wil geen verschil maken tussen de verschillende religies in hun uitsluitingssysteem. Het is om extremisme tegen te gaan maar zo werkt het niet of averechts. Je moet als religie ‘discreet leven’ maar het is het hart van geloof om te protesteren wanneer de vrijheid van mensen in het gedrang komt.”

Kwamen in jullie gesprekken ook andere thema’s aan bod, meer ethische thema’s bv. of rond seksualiteit?

“We hebben er wel over gesproken maar niet alles is in het boek opgenomen. Vooral voor Kahina lagen die zaken gevoelig. Ze voert haar gevecht, maar niet tegen gans Frankrijk, bv. over homoseksualiteit. Ook in Duitsland is een vrouwelijk imam aangevallen. Bij die aanval viel ook een dode. Ook iemand als Kahlid Benhaddou vraagt tijd om te kunnen evolueren als gemeenschap.”

Heb je advies voor vrouwen in de katholieke kerk?

“Probleem is vooral dat de katholieke kerk een wereldgodsdienst is met piramidale structuur – mogelijk zal synodaal proces leiden tot meer autonomie voor de werelddelen.”

Is er ook officiële interreligieuze dialoog?

“Bij CRCF (niet zeker van de afkorting en geen verklaringen online gevonden – Marie-Ann) zijn niet alleen joden, christenen en moslims betrokken, maar ook Boeddhisten.”

Wat is motivatie van de uitgeverij om zo'n boek uit te geven?

“Contactpersoon is katholiek, uitgeverij zelf is liberaal en eerder vrijzinnig maar religieus open.”

Is het 'absolute' niet fundamenteel vrouwelijk?

“Het religieuze roept gevoelens op, heeft te maken met de grote 'sentimenten' van het leven en wordt daarom mogelijk sneller als 'vrouwelijk' gezien.”

Kent Frankrijk gender-quota en kan dat opstap zijn naar genderquota in religies?

“In Frankrijk is dit niet zo prominent aanwezig – Internationaal in Protestantse kerk is er wel de afspraak dat telkens een man en een vrouw de verantwoordelijkheid dragen.”

Zaken met veel mannen hebben vaak hogere status, waar veel vrouwen zijn is er lagere status. Hoe kijk je aan tegen de verlaging van de status van de kerk niet als meer vrouwen er actief worden?

“Verskil tussen 'dienst' en 'chef'. Verantwoordelijkheid is altijd een dienst.”

Hoe voel je je na het boek?

“Ik had nooit over de consequenties nagedacht – de dag na het verschijnen werd ik al opgebeld voor een interview in een ochtendjournaal. Ik moest de knop omdraaien en een rol invullen vanuit de gedachte 'voor wie kan dit boek stimulans zijn voor beter leven'. Erkentelijkheid tav uitgever.”

Komt er een mogelijk vervolg?

“Misschien, bv. over figuren in de tradities of over teksten of over Maria.”

9- VRIJDAG 14 april ochtend: afsluitende councilcirkel – verslag Diana

De councilcirkel wordt in de Zen Sangha ingezet voor het delen van ervaringen en belevingen. Een councilcirkel is een wijze van delen onder de volgende afspraken:

- Wie het spreekstuk uit het midden pakt heeft het woord zolang hij /zij het spreekstuk vast heeft;
- Wie spreekt, spreekt uit het hart en spreekt van de eigen ervaringen;
- Wie luistert, luistert vanuit het hart en velt geen oordelen;
- We reageren niet op elkaar, gaan niet in gesprek of discussie;

- Wie spreekt, spreekt lang genoeg om te zeggen wat gezegd moet, en kort genoeg om ter zake te zijn;
- Er is vertrouwelijkheid, buiten de cirkel praten we niet over wat er gezegd is, tenzij met toestemming van degene over wie het gaat.

We delen deze morgen in de councilcirkel onze ervaringen van de reis met elkaar en dragen de verdienste van de cirkel op aan Huub Oosterhuis die overleden is deze week en wiens lied *Licht dat ons aanstoot* we gezongen hebben gisterenavond. Ook werd de verdienste opgedragen aan de vrouwen en al degenen die lijden onder de institutionele onderdrukking.